

Հանրապետական մանկավարժահոգեբանական կենտրոն

«Հանրակրթական դպրոցների ուսուցիչների և ուսուցչի
օգնականների դասավանդման հմտությունների զարգացման
ապահովում» ծրագիր

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Դպրոց՝ Գ.Տոնոյանի անվան միջ.դպրոց

Թեմա՝ Մոտիվացիան, որպես ուսուցման կարևորագույն մաս

Վերապատրաստող, մենթոր՝ Նունե Ասրյան

Ուսուցիչի Օգնական՝ Արթին Մանյա

Երևան 2022

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ-----3

ԳԼՈՒԽ 1. ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՄՈՏԻՎԱՑԻԱՆ՝ ՈՐՊԵՍ
ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐ

1.1 Մոտիվացիա հասկացության էությունը-----5

1.2 Մոտիվացիայի ուսումնասիրության տեսական հիմքերը-----6

ԳԼՈՒԽ 2. ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՄՈՏԻՎԱՑԻԱՅԻ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՈՐԱԿԻ ՎՐԱ ԴՐԱՆՑ
ԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ ՓՈՐՁԱՐԱՐԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆ

2.1 Ուսումնական մոտիվացիայի տեսական և էմպիրիկ հետազոտությունները և
դրանց համեմատական վերլուծությունը-----11

2.2 Ուսուցչի օգնականի դերը, աշակերտների ուսումնական մոտիվացիայի
բարձրացման գործում -----16

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ-----17

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ՑԱՆԿ-----8

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Աշակերտների ուսումնական մոտիվացիան վաղուց ի վեր մանկավարժական, հոգեբանության կենտրոնական հիմնախնդիրների շարքում է, բայց այնուամենայնիվ, մարդկության արագընթաց զարգացումը, արժեքային համակարգի փոփոխությունները պայմանավորում են վերջինիս տարբեր բաղադրամասերի հետազոտության արդիականությունը:

Մոտիվացիան, ըստ շատ հոգեբանների, անհատականության հոգեբանության առանցքն է, որոշում է ինչպես վարքի, այնպես էլ անձի գործունեության բնութագրերը: Մոտիվացիայի տարբեր մեկնաբանություններ կան:

Սուբյեկտի կարիքների բավարարման հետ կապված գործունեության խթաններ:

Որոշակի ուժի օբյեկտային գործունեություն:

Դրդել և որոշել գործունեության ուղղության ընտրությունը այն առարկայի վերաբերյալ, որի համար այն իրականացվում է:

Անհատի գործողության և գործողությունների ընտրության հիմքում ընկած ընկալված պատճառաբանություն:

Հետազոտության նպատակն է պարզել աշակերտների ուսումնական մոտիվացիայի առանձնահատկությունները և դրանց ազդեցությունը կրթության որակի վրա:

Հետազոտության խնդիրներն են.

1. ուսումնասիրել հիմնախնդրի վերաբերյալ առկա տեսափորձարարական մոտեցումները,
2. ուսումնասիրել կրթության որակի ապահովման հիմնական չափանիշները,
3. պարզել աշակերտների ուսումնական մոտիվացիայի առանձնահատկությունները (ներքին, արտաքին, ճանաչողական, սոցիալական),
4. վերլուծել աշակերտների ուսումնական մոտիվացիայի առանձնահատկությունների ազդեցությունը կրթության որակի վրա:

Աշխատանքը բաղկացած է ներածությունից, երկու գլուխներից, եզրակացությունից, օգտագործված 12 անուն գրականության ցանկից: Աշխատանքի ընդհանուր ծավալը կազմում է 22 էջ:

ԳԼՈՒԽ 1. ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՄՈՏԻՎԱՑԻԱՆ՝ ՈՐՊԵՍ ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐ

1.1 Մոտիվացիա հասկացության էությունը

Մարդկային վարքի մոտիվացիայի խնդիրը հետաքրքրել է գիտնականներին դեռևս հնուց: Դեռ քաղաքացիական պատերազմի փուլի ստիմուլների աշխատություններում կարող ենք հանդիպել մոտիվացիայի վերաբերյալ տեսությունների: Մոտիվացիան երեվոյթների լայն շրջանակ է, որը մարդուն դրդում է գործունեության: «Մոտիվ» բառը հենց լատիներենից է՝ Moveo, այսինքն «Շարժվող»: Առաջին անգամ «Մոտիվացիա» բառն օգտագործել է Ա. Շոպենհաուերը, որից հետո այս տերմինը մտել է հոգեբանական առօրյա կյանք՝ բացատրելու մարդու և կենդանիների վարքի պատճառները: Ներկայումս մոտիվացիան՝ որպես հոգեկան երևույթ, մեկնաբանվում է տարբեր ձևերով: Մի դեպքում, որպես գործոնների համախումբ, որոնք աջակցում և առաջնորդում են, այսինքն՝ որոշում են վարքագիծը (Կ. Մադսեն, Ժ. Գոդֆրուա), մեկ այլ դեպքում՝ որպես շարժառիթների համադրություն (Կ. Կ. Պլատոնով, 1986), երրորդում՝ որպես ազդակ, որը հանգեցնում է վարքի ակտիվությանը և որոշում է նրա ուղղվածությունը [5, էջ 65]: Ամենից հաճախ գիտական գրականության մեջ մոտիվացիան համարվում է հոգեբանական պատճառների համադրություն, որով բացատրվում է մարդու վարքագիծը, դրա ծագումը, ուղղվածությունն ու գործունեությունը: Սակայն գոյություն ունեն մոտիվացիայի սահմանման մի շարք տարբերակներ, որոնցից և մի քանիսը կներկայացնենք:

Մոտիվացիան մարդկային հոգեկան կյանքի դրդապատճառային հիմքն է, հոգեբանական պատճառների համադրություն, որոնք որոշում են մարդու վարքի ակտիվությունը [8]:

Մոտիվացիան որոշակի էներգետիկ համակարգ է, որը ձգտում է լիցքաթափել, բավարարել այն շարժառիթներն ու պահանջումները, որոնք կազմում են մոտիվացիայի էությունը: Այս սահմանմանը նման մեկ այլ ձևակերպում ևս կա, որն էլ մոտիվացիան դիտարկում է որպես հոգեկան գործընթացների մի շարք, որոնք վարքագծին տալիս են էներգետիկ իմպուլս և ուղղվածություն :

Մոտիվացիան գործընթացների համակարգ է, որը պատասխանատու է խթանող գործունեության համար, ինչն էլ պահանջում է այնպիսի հասկացություն, որը կկառուցի այդ համակարգը և, որպես այդպիսին, առանձնացվում է պահանջմունքը, որպես մոտիվացիայի միավոր (Ա. Ն. Լեոնտև) [4էջ 23]:

Ուսումնական մոտիվացիան որոշվում է հետևյալով.

- բուն կրթական համակարգը, ուսումնական հաստատությունը, որտեղ իրականացվում է կրթական գործունեություն.
- ուսումնական գործընթացի կազմակերպում;
- աշակերտի սուբյեկտիվ բնութագրերը (տարիքը, սեռը, ինտելեկտուալ զարգացումը, ունակությունները, պահանջների մակարդակը, ինքնագնահատականը, փոխազդեցությունը այլ աշակերտների հետ և այլն);
- Ուսուցչի սուբյեկտիվ առանձնահատկությունները և, առաջին հերթին, նրա հարաբերությունների համակարգը աշակերտի, գործի հետ.
- առարկայի առանձնահատկությունները.

Հոգեբաններն առանձնացնում են ճանաչողական գործունեության համար ներքին մոտիվացիայի 4 տեսակ.

- ըստ արդյունքի (վարժության վերջնական ցուցիչ),
- գործընթացով (ստեղծագործական մասնակցություն գործունեությանը),
- գնահատման համար (լավ գնահատական ստանալու ցանկություն),
- մոտիվացիայի վրա (հնարավոր անախորժություններից ազատվելը) [12]:

1.2 Մոտիվացիայի ուսումնասիրության տեսական հիմքերը

Մոտիվացիայի հիմնական տեսությունները ձևավորվել են 19-րդ դարի երկրորդ կեսերից: Էվոլուցիոն տեսության հիմնադիր Չ. Դարվինը առաջիններից մեկըն էր, ով ուշադրություն հրավիրեց այն հանգամանքի վրա, որ մարդու և կենդանիների մոտ առկա են բազմաթիվ ընդհանուր պահանջմունքներ և վարքի ձևեր: Այս տեսության ազդեցության տակ էլ հոգեբանության մեջ սկսվեց ինտենսիվորեն ուսումնասիրվել կենդանիների (Վ. Քելլեր, է. Թորնդայք) և մարդու բնագղները (Չ. Ֆրոյդ, Վ. Մակդուգալ, Ի. Պ. Պավլով և այլն):

Այս հետազոտությունների արդյունքում փոխվեց պահանջմունքի մասին պատկերացումները, և այդ հասկացությունը սկսվեց կիրառվել նաև մարդկանց վարքագիծը բացատրելու համար: Արդյունքում 20-րդ դարում արդեն առաջացան երկու նոր ուղղություններ՝ մոտիվացիայի վարքագծային և բարձրագույն նյարդային համակարգի գործունեության տեսությունները[6;Էջ 518-524]:

Վարքաբանները վարքագիծը բացատրում էին «ազդակ-ռեակցիա» սխեմայի միջոցով՝ ազդակը համարելով մարմնի ռեակցիաների, հետևաբար նաև մարդու վարքի ակտիվ աղբյուր: Որպես այդպիսին, մոտիվացիայի խնդիրը նրանց կողմից չէր դիտարկվում որպես հոգեբանության ուսումնասիրության օբյեկտ: Մոտիվացիայի կոգնիտիվ տեսություններում մոտիվացիան հասկացվում է որպես մտա-ճողությամբ պայմանավորված վարքի որոշակի ձև ընտրելու մեխանիզմ: Այս մոտեցումը պատկանում է նաև Ու. Ջեյմսին, որը 19-րդ դարի վերջին առանձնացրեց որոշումների կայացման մի քանի տեսակներ՝ որպես գիտակցված հատուկ մոտիվացիոն ակտ: Մտքի օբյեկտները, որոնք խոչընդոտում են վերջնական գործողությանը կամ խթանում են այն, նա անվանեց այս որոշման հիմքերը կամ շարժառիթները[3]:

20-րդ դարի երկրորդ կեսին հայտնվեցին Ջ. Ռոթթերի, Ջ. Կելլիի, Հ. Հեքհաուզենի, Ջ. Ատկինսոնի և հոգեբանության կոգնիտիվ ուղղության այլ ներկայացուցիչների մոտիվացիոն հայեցակարգերը: Այս հայեցակարգերի համար ընդհանուր է այն, որ ի տարբերություն վարքաբանների մեխանիկական տեսակետի, մարդու վարքը որոշելու գործում որպես առաջատար ընդունվում է գիտակցության դերը:

Սրանցից զատ ստեղծվեցին նաև կենսաբանական ազդակների և հոգեվերլուծական տեսությունները: Կենսաբանական ազդակների տեսությունը հիմնված էր այն փաստի վրա, որ մարմնում անհավասարակշռության առկայության դեպքում կա հավասարակշռությունը վերականգնելու ցանկություն՝ անհրաժեշտություն: Այս մոտեցման հիմնական նախադրյալն այն միտքն էր, որ անգործության վիճակը բընական է մարմնի համար: Հետևաբար, նրա ակտիվացման համար անհրաժեշտ են հատուկ շարժիչ ուժեր: Սակայն, 19-րդ դարի վերջին և 20-րդ դարի սկզբին այս հայեցակարգը ժխտվեց Ն. Ե. Վվեդենսկու կողմից, ով ցույց տվեց, որ ֆիզիոլոգիական հանգստի վիճակը նույնպես ակտիվ վիճակ է:

Այնուհետև ի հայտ եկավ մոտիվացիայի հոգեվերլուծական տեսությունը, որտեղ Ջ. Ֆրոյդի անգիտակցա-կանի մասին ուսմունքի վրա հիմնված՝ այս հայեցակարգի ներկայացուցիչների կողմից վարքագծի հիմնական շարժառիթներ դիտարկվեցին լիբիդոն և ագրեսիվությունը: Եվ, ի տարբերություն կոգնիտիվ մոտեցման, որտեղ մարդու վարքագիծը վերահսկվում էր գիտակցությամբ և գիտակցաբար ձևավորում մոտիվացիան, համաձայն Ջ. Ֆրոյդի՝ մոտիվացիայի գործընթացը անգիտակցական էր [3]:

Մոտիվացիայի տեսությունների հիմքը պահանջմունքների որոշումն էր և անձի շարժառիթների նույնականացումը, որոնք մարդկանց ուղղում են որոշակի գործողությունների: Եվ խոսելով մոտիվացիայի տեսությունների մասին, մենք չենք կարող չանդրադառնալ անձի պահանջմունքներին:

Ինչպես գիտենք, Ա. Մասլոուն (1907-1970) հումանիստական հոգեբանության ամենանշանավոր հիմնադիրներից մեկն էր: Նրա տեսության համաձայն, հիմնական պահանջմունքները մշտական են և դասավորված ըստ հիերարխիայի սկզբունքի: Մարդու պահանջմունքների հիմնական և առաջնային բավարարում պահանջողը ֆիզիոլոգիական պահանջմունքներն են, որոնց բավարարումը անհրաժեշտ է գոյատևման համար: Դրանցից հետո գալիս է այլ պահանջմունքների շրջանակ՝ անվտանգության պահանջմունք, սոցիալական բնույթի պահանջմունքներ, ճանաչման և հարգանքի պահանջմունք և, վերջապես, ինքնիրացման պահանջմունք: Համաձայն Ա. Մասլոուի կողմից մշակված հիերարխիայի սկզբունքի՝ յուրաքանչյուր նոր մակարդակի պահանջմունքները անհատի համար դառնում են ակտուալ միայն նախորդ պահանջմունքների բավարարումից հետո: Թեև չբավարարված պահանջմունքը մեծ դեր է խաղում, բայց բավարարվելուց հետո այն այլևս չի կարող գերիշխել, այլ միայն գոյություն է ունենում որպես պոտենցիալ, առաջ շարժվելու շեշտադրմամբ՝ դեպի ավելի բարձր պահանջմունքները[2; էջ450-451]:

Ա. Ադլերը կարծում էր, որ մարդկային մոտիվացիայի հիմնական սկզբունքը գերազանցության ձգտումն է՝ իր անլիարժեքությունն ու անօգնականությունը հաղթահարելու անվան տակ: Իսկ Կ. Հորնին հիմնական պահանջմունք էր համարում հնարավոր թշնամական և վտանգավոր աշխարհում անվտանգության որոնումը[7, էջ 53]:

Հաջողության հասնելու և անհաջողությունից խուսափելու մոտիվացիայի տեսության հիմնադիրներն են Մաքքլելանդը, Աթկինսոնը և Հեքհաուզենը: Այս տեսությունը վերջնականապես ձևավորվել է 1950-ականներին: Ըստ դրա՝ մարդն ունի երկու տարբեր շարժառիթներ, որոնք ֆունկցիոնալորեն կապված են հաջողության հասնելուն ուղղված գործողություններին: Հաջողության մոտիվացված մարդիկ սովորաբար դրական նպատակ են դնում իրենց գործունեության մեջ, որի ձեռքբերումը համարվում է հաջողություն: Իսկ մարդիկ, ովքեր մոտիվացված են խուսափելու ձախողումից, ցուցաբերում են անվստահություն սեփական ուժերին, չեն հավատում հաջողության հասնելու հնարավորությանը, վախենում են քննադատություններից, ինչը բնութագրվում է մասնագիտական ինքնորոշման անբավարարությամբ[9]: Այս տեսության մեջ հիմնականում առանձնացվում էր 3 խումբ պահանջմունքներ, որոնց մարդը միաժամանակ ուշադրություն է դարձնում և փորձում բավարարել, դրանք են՝ պատկանելիության, ուժի և հաջողության հասնելու պահանջմունքները: Պատկանելիության պահանջմունքը հիմնականում մարդու կողմից սոցիալական հաղորդակցության հնարավորությունները իրականացնելն է, իշխանության, ուժի պահանջմունքը Դ.Մաքքլելանդը դիտում էր որպես այլ մարդկանց վարքի վրա ազդելու իրական հնարավորություն, իսկ հաջողության հասնելու պահանջմունքը ցանկացած գործունեություն իր տրամաբանական ավարտին հասցնելն է, կամ այլ կերպ ասած՝ ցանկությունը ինչ-որ բան անել ավելի լավ, քան նախկինում[2, էջ 44]:

Ժամանակակից հոգեբանական գրականության մեջ օգտագործվում են մոտիվացիայի տարբեր դասակարգումներ, որոնցում նշվում են հետևյալ տեսակները՝ արտաքին և ներքին, դրական և բացասական, կայուն և անկայուն, ինչպես նաև անհատական, խմբակային, ճանաչողական և այլն: Այսպես՝ ներքին մոտիվացիան կապված է գոյություն ունեցող օբյեկտից, կատարված գործողություններից գոհունակություն ձեռք բերելու հետ: Ներքին մոտիվացիան դրսևորվում է հետաքրքրության տեսքով: Հետաքրքրվելով ինչ-որ բանով՝ մարդը ոգևորվում է, հետաքրքրության օբյեկտի հետ աշխատելիս դժվարություններ չի ունենում, և փոխհատուցում չի պահանջում: Արտաքին մոտիվացիան պայմանավորվում է արտաքին տարբեր հանգամանքներով:

Արտաքին մոտիվացիան կարող է լինել դրական (հաջողության ձգտում) և բացասական (խուսափել ձախողումից) : Ըստ Ա. Գ. Մակլակովի՝ ներքին (պայմանական) և արտաքին (իրավիճակային) մոտիվացիաները փոխկապակցված են :

Մոտիվացիան որոշում է գործողության նպատակային բնույթը, ինչից ելնելով էլ Վ. Գ. Լեոնտևն առաջարկել է դիտարկել մոտիվացիայի երկու տեսակ.

- 1) առաջնային մոտիվացիա, որը դրսևորվում է բնագրի, պահանջմունքների ձևով,
- 2) երկրորդային մոտիվացիա, որը դրսևորվում է շարժառիթի ձևով: Իսկ շարժառիթներն իրենց հերթին լինում են ներքին և արտաքին :

Ներքին շարժառիթները ձևավորվում են մարդու պահանջմունքների, նրա հույզերի, հետաքրքրությունների հիման վրա, իսկ արտաքինները՝ իրավիճակի, շրջակա միջավայրի գործոնների ազդեցության :

Մոտիվացիայի դրական և բացասական, կայուն և անկայուն տեսակները իրենցից ենթադրում են հետևյալը՝ դրական խթանների վրա հիմնված մոտիվացիան կոչվում է դրական, իսկ բացասականի վրա հիմնվածը՝ բացասական: Կայուն է համարվում այն մոտիվացիան, որը հիմնված է մարդու պահանջմունքների վրա, քանի որ այն լրացուցիչ ամրապնդում չի պահանջում, և հետևաբար, անկայուն է այն մոտիվացիան, որը պահանջում է լրացուցիչ ամրապնդում [10]:

Առանձնացնում ենք մոտիվացիայի հետևյալ մակարդակները

- բարձր՝ երբ սովորողը ցանկություն ունի դպրոց գնալ, սովորել նոր բան, սիրում է շփվել դասընկերների, ուսուցչի հետ, սիրում է իր կարգավիճակը
- միջին՝ երբ սովորողին գրավում է ոչ թե ուսումնական գործընթացը, այլ ուսուցչի և դասընկերների հետ շփվելու ցանկությունը
- ցածր՝ երբ սովորողը դպրոց գնալու ցանկություն չունի և նրան չի հետաքրքրում ուսումնական գործընթացը [11]:

Այսպիսով, կարող ենք նշել, որ անձի որոշակի գործունեության հիմքում ընկած է մեկ կամ մի քանի շարժառիթներից, պահանջմունքներից, կարիքներից բաղկացած իր մոտիվացիան, որն իր հերթին ուղղորդում է անձի վարքը:

Վերը թվարկվածներից գատ՝ գոյություն ունեն մոտիվացիայի վերաբերյալ շատ ուրիշ այլ աշխատություններ, տեսություններ, հայեցակարգեր, որոնք անդրադարձել են անձի մոտիվացիոն ոլորտի առանձնահատկություններին ինչպես աշխատանքային, այնպես էլ ուսումնական գործունեության մեջ: Կախված գործունեության ոլորտից, բնույթից, անձի մոտիվացիան կարող է տարբեր լինել, քանի որ գործունեության տարբեր ոլորտներին համապատասխան գոյություն ունեն մոտիվացիայի տարբեր տեսակներ, որոնք ուղղորդում են անձին՝ կատարելու այս կամ այն ուղղվածության գործունեությունը:

ԳԼՈՒԽ 2. ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՄՈՏԻՎԱՑԻԱՅԻ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՈՐԱԿԻ ՎՐԱ ԴՐԱՆՑ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ ՓՈՐՁԱՐԱՐԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆ

2.1 Աշակերտների ուսումնական մոտիվացիայի տեսական և էմպիրիկ հետազոտությունները և դրանց համեմատական վերլուծությունը

Հոգեբանության մեջ օգտագործվող հետազոտության հիմնական մեթոդները ներառում են. ա) տեսական հետազոտության մեթոդներ (համեմատություն, ընդհանրացում, դասակարգում, տիպաբանություն, անալոգիայի մեթոդ).

ա) էմպիրիկ հետազոտության մեթոդներ (դիտարկում, փորձ, փորձարկում, հարցաքննություն).

մոտիվացիայի մակարդակները բարձր՝ երբ սովորողը ցանկություն ունի դպրոց գնալ, սվորել նոր բան, սիրում է շփվել դասընկերների, ուսուցչի հետ, սիրում է իր կարգավիճակը

էմպիրիկ տվյալների մաթեմատիկական մշակման և վերլուծության մեթոդները (վիճակագրական, հարաբերական, կլաստերային, գործոնային, շեղումների, բովանդակության վերլուծություն). Կրթական գործունեության և դրա մոտիվացիայի ուսումնասիրություններ իրականացվել են ռուս առաջատար հոգեբանների և ուսուցիչների կողմից՝ Ա. Ս. Մակարենկո, Դ.Բ. Էլկոնին, Ա.Կ. Մարկովա, Վ.Գ. Ասեեւ, Ի.Ա. Չմեռ, Վ.Գ. Ստեպանով, Ի. Վ. Դուբրովին, Ն.Ֆ. Տալիզինա, Ա.Ա. Լյուբլինսկայա, Ի.Ս. Կոն, Յու.Կ. Բաբանսկի, Վ.Ա. Կրուտեցկի, Տ.Ա. Մատիս, Մ.Ի. Բոժովիչ, Մ.Վ. Մատյուխինա, Ա.Կ. Մարկովա, Ն.Ֆ. Տալիզինա, Է.Պ. Իլյին, Ս.Լ. Ռուբինշտեյն, Ա.Բ. Օրլովը և շատ ուրիշներ: Հետազոտությունները ցույց են տվել, որ կրթական մոտիվացիայի մակարդակի վրա ազդում են կրթական, ճանաչողական, հաղորդակցական, դիրքային, գնահատող, արտաքին դրդապատճառները, ինչպես նաև ձեռքբերման և ինքնագարգացման շարժառիթները: Կարևորվում է նաև ուսուցչի անհատականությունը, նրա պրոֆեսիոնալիզմը, իրավասությունը, առարկան հետաքրքրելու ունակությունը, այնպիսի հատկություններ, ինչպիսիք են զգայունությունն ու արդարությունը, մեծ ազդեցություն են ունենում դեռահասների կրթական մոտիվացիայի վրա: Ախտորոշման արդյունքում պարզվել է, որ դեռահասների կրթական գործունեության մոտիվացիայի մակարդակը նվազում է :

Նվազում է ճանաչողական մոտիվը, ինքնագարգացման և ձեռքբերման շարժառիթները, աշակերտի դիրքը, ինչը վկայում է այն մասին, որ սովորողները չունեն ուսուցման նպատակներ: Հետազոտությունը իրականացվել է Ռուսաստանի Խանտի-Մանսիյսկ քաղաքի/Տյումենի մարզում/3-րդ միջնակարգ դպրոցում: Հետազոտությանը մասնակցել են 5 -րդ, 7 -րդ և 9 -րդ դասարանների աշակերտները, յուրաքանչյուրը ` 22 հոգի: Ընտրվել է Մ.Վ. -ի «Ուսանողի կրթական մոտիվացիայի կառուցվածքի ախտորոշում/, Ն.Վ. Կալինինան և Մ.Բ. Լուկյանովա /դեռահասների կրթական մոտիվացիայի մակարդակի փոփոխության/ հարցաթերթիկները: Հետազոտությունը ցույց է տվել , որ դեռահասների կրթական մոտիվացիայի մակարդակը նվազում է տարիքով: 5 -րդ դասարանում կրթական մոտիվացիայի միջին միավորը 43,54 է; 7 -րդ դասարանում ` 38.2; 9 -րդ դասարանում ` 37.25: Հաղորդակցական շարժառիթները, աշակերտի դիրքը և նվաճման շարժառիթը թուլանում են 9 -րդ դասարանով: Կրթական մոտիվացիայի նվազված մակարդակը 9 -րդ դասարանի աշակերտների մեծ մասի մոտ էր արտահայտված , այս երեխաները դպրոցը հաճախում են դժկամությամբ, նախընտրում են դասերը բաց թողնել: Դասարանում նրանք հաճախ 13 կատարում են կողմնակի հարցեր, խաղեր: Ուսուցման գործունեության մեջ լուրջ դժվարություններ են առաջանում: Այսպիսով սա հաստատում է դեռահասության շրջանում կրթական մոտիվացիայի մակարդակի նվազման վարկածը: [20]: Հաջորդ հետազոտությունն իրականացվել է Օմսկի թիվ 107 միջնակարգ դպրոցում , հետազոտությանը մասնակցել է 40 դեռահաս : Ուսումնասիրության ընթացքում օգտագործվել են տարբեր մեթոդներ և տեխնիկաներ/ Լուկյանովա Մ.Բ. «Ավագ դպրոցի սովորողների մոտ ուսման մոտիվացիայի ուսումնասիրման մեթոդիկա/»: Ուսումնասիրելով խնդիրը` եկել են եզրահանգման, որ դպրոցում և դասարանում տիրող ընդհանուր մթնոլորտը նպաստում է ուսման դրական մոտիվացիայի ձևավորմանը. աշակերտի ներգրավվածությունը տարբեր տեսակի գործունեության մեջ, ուսուցչի և աշակերտի միջև համագործակցության փոխհարաբերությունները, ուսուցչի օգնությունը խորհրդատվության տեսքով, որն ուղղորդում է: Ինչպես նաև հետաքրքիր փորձերը, ուսումնական նյութի մատուցման ձևը, , խրախուսման և քննադատության ուսուցչի հմուտ կիրառումը ևս նպաստում են դրական մոտիվացիայի ձևավորմանը:

ՌԴ-ի Բերդսկ քաղաքի թիվ 4 միջնակարգ դպրոցում կատարված հետազոտությունները ցույց են տվել, որ սովորողների մոտ դրական ուսումնական մոտիվացիա ստեղծելու, զարգացնելու հարցում մեծ է ուսումնական հաստատության գործունեության դերը, ուսուցչի կիրառած մանկավարժական մեթոդները, որոնց շնորհիվ թեև քիչ, բայց գրանցվել է բարձր ուսումնական մոտիվացիա դրսևորող աշակերտների թվի աճ: Հետազոտություն է կատարվել Վոլգոգրադ քաղաքի թիվ 78 միջնակարգ դպրոցում: Իրականացվել է դեռահասների կրթական մոտիվացիայի ախտորոշում, որի արդյունքների համաձայն՝ դեռահասները հիմնականում ունենում են սովորելու սոցիալական և արտաքին դրդապատճառներ: Կրթական մոտիվացիան բարելավելու համար ուսուցիչներին առաջարկվել է ուղղորդել մանկավարժական հմտությունները՝ նվազեցնելու աշակերտի սոցիալական կախվածության մակարդակը, զարգացնել ներքին և ճանաչողական մոտիվացիան [23]: Մոսկվայի թիվ 336 միջնակարգ դպրոցում կատարված հետազոտությունները ցույց են տվել, որ 9-րդ դասարանի դեռահասների ուսումնական մոտիվացիայում գերակշռում է մեծահասակների կողմից հավանության և վատ սովորելու համար պատժից խուսափելու դրդապատճառները: Քննություններին պատրաստվելու շարժառիթներն են առաջատար: 14 Մեր երկրում ուսումնական մոտիվացիայի վերաբերյալ հետազոտությունները շատ քիչ են: ՀՀ-ում հետազոտվել են մասնավորապես ուսանողների սովորելու մոտիվացիայի անկման և բարձրացման պատճառները (ՈԱԱԿ «Ուսանողության ձայն» նախագծի աշխատանքային թիմ) , հանրակրթությունից բարձրագույն կրթություն անցումային շրջանի դժվարությունները և հաղթահարման ուղիները (Մ. Թադևոսյան) , սովորողների ուսումնական մոտիվացիայի վրա տարբեր առարկաների դասավանդման ազդեցությունները և այլն: Այսպիսով, ուսումնական գործունեության մոտիվացիան բավականին խորը հետազոտությունների է ենթարկվել, որտեղ շեշտը դրվել է տարբեր տարիքի աշակերտների մոտիվացիայի առանձնահատկությունների հետազոտման վրա:

Ուսումնասիրելու համպատասխան գրականությունը, և այլ երկրների կատարած հոտազոտություններ , և հենվելով մեր սեփական փորձի և հետզոտության վրա, պետք է նշենք , որ մոտիվացիան ունի մեծ ազդեցություն աշակերտների ուսումնական գործընթացի վրա: Մակյան կախված ազգային պատկանելիությունից, սեռից և տարիքային առանձնահատկությունների մոտիցախայի տեսակները և մակարդակները կարող են լինել տարբեր:

Աշակերտների մեծ մասի մոտ նկատվում է հաջողության հասնելու և անհաջողությունից խուսափելու մոտիվացիայի տեսակը: Ըստ դրա՝ աշակերտը ունի երկու տարբեր շարժառիթներ, որոնք ֆունկցիոնալորեն կապված են հաջողության հասնելուն ուղղված գործողություններին: Հաջողության մոտիվացված մարդիկ սովորաբար դրական նպատակ են դնում իրենց գործունեության մեջ, որի ձեռքբերումը համարվում է հաջողություն: Այս աշակերտները հիմականում ավելի ինտելեկտուալ են, հաստատակամ , և չեն վախենում քննադատություններից, այլ դրանք օգտագործում են թերությունները շտկելու համար: Իսկ մարդիկ, ովքեր մոտիվացված են խուսափելու ձախողումից, ցուցաբերում են անվստահություն սեփական ուժերին, չեն հավատում հաջողության հասնելու հնարավորությանը, վախենում են քննադատություններից:

Տարական դասարաններում աշակերտների ուսումնական մոտիվացիան գտնվում են բարձր մակարդակի վրա , քանի որ սովորողը ցանկություն ունի դպրոց գնալ, սովորել նոր բան, սիրում է շփվել դասընկերների, ուսուցչի հետ, սիրում է իր կարգավիճակը:

Միջին դասարաններում մոտիվացիան ունի միջին մակարդակ , քանի որ սովորողին գրավում է ոչ թե ուխումնական գործընթացը, այլ ուսուցչի և դասընկերների հետ շփվելու ցանկությունը: Պետք է նշել , որ այս տարիքը համատասխանում է դառահասության շրջանին , իսկ դեռահասի համար կարևոր է շփումը: Մակայն պետք է նշել որ դպրոցում և դասարանում տիրող ընդհանուր մթնոլորտը նպաստում է ուսման դրական մոտիվացիայի ձևավորմանը. աշակերտի ներգրավվածությունը տարբեր տեսակի գործունեության մեջ, ուսուցչի և աշակերտի միջև համագործակցության փոխհարաբերությունները, ուսուցչի օգնությունը խորհրդատվության տեսքով, որն ուղղորդում է:

Ինչպես նաև հետաքրքիր փորձերը, ուսումնական նյութի մատուցման ձևը, , խրախուսման և քննադատության ուսուցչի հմուտ կիրառումը ևս նպաստում են դրական մոտիվացիայի ձևավորմանը:

Ավագ դասարաններում նկատվում է մոտիվացիայի բարձր և միջին մակարդակներ: Քանի որ այս տարքը համապատասխանում է պատանեկության շրջանին, ապա պետք է նշել որ պատանին պետք է կատարի մասնագիտական կողմնորոշում, ապա նրա ուսումնական մոտիվացիայի աղբյուրը դառնում է մասնագիտական կողմնորոշումը: Սակայն դրա հետ մեկտեղ պատանու համար կարևոր է շփումը հասակակիցների և ուսուցիչների հետ: Ավագ դպրոցի սովորողների շրջանում ուսումնական գործունեության մոտիվացիան կարևոր թեմա է, բայց այն շատ ավելի քիչ է ընդգրկված գրականության մեջ, քան ուսման մոտիվացիան կրտսեր տարիքային խմբերում՝ նախադպրոցականներ, տարրական և կրտսեր ավագ դպրոցի աշակերտներ: Այստեղ մենք ունենք մի տարիքային խումբ, որը զբաղեցնում է միջանկյալ դիրք՝ այլևս ոչ երեխաներ, բայց դեռ ոչ այնքան (ոչ բոլոր ցուցանիշներով)՝ մեծահասակներ: Սակայն, ըստ հեղինակի, այս տարիքային խմբում մոտիվացիան հատկապես կարևոր է, քանի որ գործ ունենք «վերջին կայանի» հետ, երբ հնարավոր է համատեղել «մանկական» և «մեծահասակների» ազդեցության գործիքները: Օրինակ, ծնող-ուսուցիչ տանդեմը կարող է դիտարկվել որպես մանկական գործիքներ, եթե նրանք գործում են նույն ուղղությամբ: Եվ որպես չափահաս «գործիքներ» ավագ դպրոցի աշակերտի անընդհատ աճող կարողությունը՝ ընկալելու իրեն որպես չափահասության շեմին կանգնած անհատ և ում համար, հետևաբար, հաջողակ ուսումը կարևոր է որպես հաջող կարիերայի քայլ:

Ուսումնական մոտիվացիայի ցածր մակարդակ նկատվում է թվով քիչ աշակերտների մոտ, ովքեր դպրեց գնալու ցանկություն չունեն և նրան չի հետաքրքրում ուսումնական գործընթացը: Սակայն այս աշակերտները ևս ունեն իրենց իրանց յուրահատկությունները, որոնցով աչքի են ընկնում: Այդ պատճառով ցանկալի է , որ յուրաքանչյուր ուսուցիչ կարողանա բացահայրել աշակերտի կարքը և ըստ այդմ փորձի խթանել նրա ուսումնական գործընթացը:

2.2 Ուսուցչի օգնականի դերը, աշակերտների ուսումնական մոտիվացիայի բարձրացման գործում

Ուսուցչի օգնականը կարող է խթան հանդիսանալ աշակերտների ուսումնական մոտիվացիայի բարձրացման գործում: Նա կարող է կատարել հետևյալը՝

- Հաճախակի կազմակերպել զրույցներ երեխաների հետ: Երեխանները կկարողանան ազատ արտահայտել սեփական մտքերը և ցանկությունները, ինչը թույլ կտա ճանաչել յուրաքանչյուր երեխային և վեր հանել նրանց կարիքները:
- Կազմակերպել փորձի փոխանակում: Ուսուցիչը և ուսուցչի օգնականը երեխաներին կներկայացնեն իրենց փորձը և թույլ կտան, որ երեխաներն էլ արտահայտեն իրենց դիրքորոշումները:
- Երեխաներին ներկայացնել հայտնի և հաջողակ մարդկանց կյանքի պատմությունները: Երեխաները շատ են ոգեշնչվում հաջողակ և հայտնի մարդկանցից: Այդ պատճառով նրանց համար հետաքրքրի և արդյունավետ կլինի լսել և ծանոթանալ այդ մարդկանց անցած ուղու հետ, որը կդառնա մոտիվացիայի աղբյուր:
- Ուսուցչի հետ մեկտեղ կազմել դասի պլան, որտեղ հստակ կնշվի երեխաների անելիքները: Յուրաքանչյուր դասի ընթացքում, աշակերտների, ովքեր չունեն սովորելու ցանկություն, կտրվի անհական աշխատանք. որի կատարելուց հետո աշակերտը դա կներկայացնի դասարանին: Ուսուցիչն էլ իր հերթին կփորձի գովաբանել և ծափերի արժանացնել:
- ԿԱՊԿՈՒ երեխաների հետ յուրաքանչյուր դասի ընթացքում կազմակերպել, որևէ աշխատանք, ինչը կնպաստի իրենց զարգացմանը: Աշխատանքը կազմակերպելու համար կարող ենք օգտագործել դիդակտիկ նյութեր, հետաքրքիր խաղեր, որը կնպաստի ուսումնական մոտիվացիայի բարձրացմանը:
- Կազմակերպել էքսկուրսիաններ հաշվի առնելով դասարանի հետաքրքրությունները, և տարիքային առանձնահատկությունները:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Այսպիսով՝ ուսումնական մոտիվացիան սահմանվում է որպես մոտիվացիայի մի տեսակ, որը ներառված է որոշակի գործունեության մեջ, այս դեպքում՝ ուսուցման և կրթական գործունեության : Այն հանդես է գալիս որպես հատուկ տիպի մոտիվացիա, բնութագրվում է բարդ կառուցվածքով, որի ձևերից մեկը ներքին (գործընթացին և արդյունքին ուղղված) և արտաքին (պարգևատրում, խուսափում) մոտիվացիայի կառուցվածքն է: Էական և կարևոր են ուսումնական մոտիվացիայի այնպիսի բնութագրերը, ինչպիսիք են դրա կայունությունը, կապը ինտելեկտուալ զարգացման մակարդակի և ուսումնական գործունեության բնույթի հետ :

Ուսումնական մոտիվացիայի թեման կարևորվում է, քանի որ մոտիվացիան համարելվում է յուրաքանչյուր գործի շարժառիթը, և կախված տարքային խմբերի առանձնահատկություններից պետք է կարողանալ գործել ճիշտ և նպատակաուղղված:

Կրտսեր դպրոցական տախիքում երեխան կապ է հաստատում գործունեության և ձեռքբերումների մոտիվների միջև. սահմանում է անձնական չափանիշներ և գնահատում հաջողության սուբյեկտիվ հավանականությունը, ցանկացած առաջադրանքի սուբյեկտիվ դժվարությունը. նրան գրավում է ինքնագնահատականը և գրավում է անձնական հաջողությունը կամ ձախողումը այս գործունեության մեջ. նա հաջողության կամ ձախողման անհատական նախապատվությունը տալիս է իրեն կամ հանգամանքներին:

Միջին դպրոցի աշակերտի մոտիվացիայի մեջ կարևոր դեր է խաղում բարձրագույն կրթության ուսուցչի վարքառճը: Նա պետք է որոշի դեռահասի գերիշխող դրդապատճառները՝ դրդելով նրան գործել, ինչպես նաև անհատականության ուղղությունը:

Ավագ դպրոցական տարիքում կատարվում է մասնագիտական կողմնորոշում, որտեղ պետք է կարևորի աշակերտի առանձնահատկությունները, նախասիրությունները : Կարևոր է , որ այս ընթացքում գործի ուսուցիչ- աշակերտ- ծնող եռյակը, որպիսի համատեղ աշխատանքի շնորհիվ երեխան չկորցնի իր մոտիվացիան:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

- 1) Боронова Г. Х., Прусова Н. В. Психология труда. Конспект лекций. М.: 2008. - 160 с.
- 2) Вертинова А.А., Прихошко Н.В. Оплата труда персонала в контексте теорий мотивации // Фундаментальные исследования. – 2017. – № 12-2.
- 3) Дмитриева Н. Ю. Общая психология: конспект лекций. Эксмо, Москва. 2007, 128 с.
- 4) Зоткин Н. В., Серебрякова М. Е. Общая психология. Психология мотивации и эмоций. Самара: Изд-во. «Универс групп», 2007 - 196 с.,
- 5) Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. — СПб.: Питер, 2002 — 512 с.
- 6) Маклаков А. Г. Общая психология: Учебник для вузов. — СПб: Питер, 2008. — 583 с.
- 7) Тертель А. Л. Психология. Курс лекций: учеб. пособие. 2006 - 248 с
- 8) Шапиро С. А. Мотивация и стимулирование персонала. М.: ГроссМедиа, 2005. - 224 с.]:
- 9) <http://www.psyworld.ru/for-students/cards/general-psychology/985-2010-12-08-10-24-09.html>
- 10) <https://sibac.info/journal/student/46/129422>
- 11) <https://hy.warbletoncouncil.org/tipos-de-motivacion-5435>
- 12) https://mo-gol.ru/hy/osnovnye-motivy-uchebnoi-deyatelnosti-starsheklassnikov.html?fbclid=IwAR3h4_L1TLUV_pdvhcEZm8paeUANpZ50R8rhV47IupfCgpy0oY-PhQwbPYY